

TRESTNÉ STÍHANIE MŔTVEJ OSOBY ZA DELIKT HERÉZY V HISTORICKOM KÁNONICKOM PRÁVE¹

prof. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Katedra rímskeho a cirkevného práva
vojtech.vladar@truni.sk

Trestné stíhanie mŕtvej osoby za delikt herézy v historickom kánónickom práve

V právnych dejinách nachádzame množstvo inštitútov či procesných postupov, ktoré sú z dnešného pohľadu považované nielen za prekonané, ale častokrát i nepochopiteľné. Takýmto spôsobom sa nazerá aj na prax stíhania mŕtvych osôb, ktoré boli posmrtno obžalované z rôznych deliktov, čo je s ohľadom na ich nemožnosť brániť sa v príkrom rozpore so základnými právnickými štandardmi. V kánónickom práve sa tento postup využíval pri eliminovaní trestného činu herézy, ktorá ohrozovala nielen spásu duší veriacich, ale taktiež spoločenské zriadenie. Hlavným cieľom príspevku je bližšie charakterizovať predmetný delikt v historickom kánónickom i svetskom práve, vysvetliť jeho vnímanie vtedajšou societou vrátane špecifikovania procesných postupov uplatňovaných voči mŕtvym osobám, a to predovšetkým predstaviteľmi inkvizície (španielsku nevnímajúc).

Die Strafverfolgung einer verstorbenen Person wegen im historischen kanonischen Recht

In der Rechtsgeschichte kann man viele Rechtsinstitute oder prozessuale Vorgehen finden, die aus der heutigen Sicht nicht nur als überwunden, sondern oft als unbegreiflich erscheinen. Dies ist auch der Fall bei der Praxis der Strafverfolgung verstorbener Personen, die nach ihrem Ableben nachträglich wegen verschiedenen Delikte angeklagt worden

¹ Článok je výstupom z vedeckého grantu APVV-17-0022 s názvom „Rímsko-kánónické vplyvy na slovenské verejné právo“.

sind, was angesichts der Tatsache, dass diese Personen keine Möglichkeit hatten, sich zu wehren, im krassen Widerspruch mit den juristischen Grundstandards steht. Im kanonischen Recht war dieses Vorgehen bei der Elimination des Verbrechens der Häresie angewandt, das nicht nur das Seelenheil der Gläubigen, sondern auch die gesellschaftliche Ordnung gefährdete. Die Hauptzielsetzung des vorliegenden Aufsatzes ist, das betroffene Verbrechen der Häresie im historischen Kirchen- und weltlichen Recht näher zu charakterisieren, seine Betrachtung seitens der derzeitigen Gesellschaft zu erörtern, und die gegen verstorbenen Personen angewendeten prozessualen Vorgehen, vor allem seitens der Vertreter der Inquisition (auch der spanischen) zu spezifizieren.

Criminal Prosecution of the Dead Person for the Delinquency of Heresy in the Historical Canon Law

In the history of law we find a lot of the institutions or procedures, which are considered from the contemporary point of view to be not only obsolete, but often even incomprehensible. In such a way we may look upon the practice of the prosecution of the dead persons that were posthumously accused of various delinquencies, what is, with reference to the impossibility to defend themselves, in harsh conflict with basic legal standards. In canon law this procedure was utilized while eliminating the crime of heresy endangering not only the salvation of souls of the believers, but also social structure. The main goal of the article is to characterize the mentioned delinquency in historical canon, as well as secular law, explain its perception by then society, including the specification of procedures applied against dead persons, namely by the representatives of the inquisition (not omitting Spanish).

Kľúčové slová: historické kánonické právo, svetské právo, delikt herézy, biskupská a rímska inkvizícia, španielska inkvizícia, procesy s čarodejnicami, procesné príručky, trestné stíhanie, mŕtva osoba, trest

Schlüsselbegriffe: historisches kanonisches Recht, weltliches Recht, Delikt der Häresie, die bischöfliche und die römische Inquisition, spanische Inquisition, Hexenprozesse, prozessuale Handbücher, Strafverfolgung, verstorbene Person, Strafe

Keywords: historical canon law, secular law, delinquency of heresy, Bishop and Roman inquisition, Spanish inquisition, Witch-hunt, procedural handbooks, criminal prosecution, dead person, punishment

Úvod

Ako je všeobecne známe a veľmi často populárnymi publikáciami pripomínané, história pozná množstvo inštitútov vnímaných z dnešného hľadiska krajne negatívne, a to či už pohľadu spravodlivosti ale

častokrát i základnej ľudskosti. Uvedené sa týka aj trestných postihov mŕtvych osôb, ktoré boli posmrtno obžalované z rôznych deliktov, súdené a častokrát i odsúdené a potom potrestané. Zo starovekých právnych poriadkov možno v týchto súvislostiach spomenúť na prvom mieste rímske právo, ktoré poznalo inštitút proskripcii (*proscriptiones*), ktorým bolo možné dodatočne (predovšetkým na majetku) postihnúť aj zosnulých.² Druhým a pre našu tému ešte relevantnejším bol právny prostriedok známy ako „zahľadenie pamiatky na mŕtveho“, respektíve *infamia* nastupujúca po smrti, špecifikovaný v novovekej vede termínom *damnatio memoriae*.³ Oba inštitúty pritom nepostihovali len mŕtveho, ale i jeho príbuzných, ktorí bežne doplácali na agnátsky či kognátsky zväzok s potrestaným. S ohľadom na ďalší vývoj neprekvapuje, že predmetné postupy si za čias raného stredoveku osvojili aj vtedajší predstavitelia svetskej moci. Čo však prekvapuje je, že za istých okolností ich akceptovala i Katolícka cirkev, slúžiaca na prvom mieste transcendentnu a sledujúca vo svojom právnom poriadku v prvom rade princíp *suprema lex salus animarum*.⁴ Ak by sme zašli do väčších detailov, hlavné dôvody tohto postoja nachádzame v ochrane viery a snahe o potlačenie deliktu herézy ohrozujúceho nielen spásu duší veriacich, ale tiež fungovanie vtedajšej občianskej spoločnosti. Societa bola totiž najneskôr od čias vrcholného stredoveku vystavaná na univerzalistickom koncepte jedného kresťanského náboženstva a teologickým ponímaním mystického Kristovho tela (*corpus Christi*) zahŕňajúceho každého člena vtedajšej society, ktoré si osvojili i vtedajšie svetské authority.⁵ Z toho dôvodu nemožno nad vtedy platnými inštitútmi uvažovať v zmysle v súčasnosti všeobecne akceptovaného práva na slobodu náboženského vyznania či práva byť bez vyznania. Stíhanie mŕtveho

² Tento postup nadväzoval najmä na zaužívané praktizovanie súdu po smrti proti obviňovaným z trestného činu vlastizrady. Porov. GUIRAUD, J.-B.: *Elogio dell'inquisizione*. Milano : Leonardo, 1994, s. 42; LEA, H. Ch.: *A History of the Inquisition of the Middle Ages. Vol. I*. New York : Harper & Brothers, 1888, s. 475 a VACANDARD, E.: *The Inquisition. A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*. New York : Longmans, 1908, s. 203.

³ Uvedený pojem totiž Rimania s najväčšou pravdepodobnosťou vôbec nepoznali. Prvý raz sa mal objaviť až v roku 1689 v dizertačnej práci jedného z nemeckých doktorandov, ktorý ním označil viaceré oficiálne či neoficiálne sankcie nasmerované proti mŕtvej osobe, a to či vo forme ničenia jej telesných ostatkov alebo akejkolvek pamiatky či spomienky na ňu. Bližšie k tejto problematike pozri VARNER, E. R.: *Mutilation and Transformation: Damnatio Memoriae and Roman Imperial Portraiture*. Leiden : Brill, 2004, s. 2n.

⁴ Porov. can. 1752 CIC 1983. Bližšie k tejto problematike pozri PIHLAJAMÄKI, H./KORPIOLA, M.: *Medieval Canon Law: The Origin of Modern Criminal Law*. In DUBBER, M. D./HÖRNLE, T. (eds.): *The Oxford Handbook of Criminal Law*. Oxford : Oxford University Press, 2016, s. 201n.

⁵ Porov. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi. Druhý diel. Stredovek*. Bratislava : Dobrá kniha, 1997, s. 182.

bolo v tomto prípade ospravedlnené nevyhnutnosťou posúdenia náuky dotyčného a v prípade uznania viny vynesenia rozsudku s deklaratórnymi účinkami, čo malo brániť ďalšiemu šíreniu bludov. Cieľom tohto postupu i sankcie malo byť potom odvrátenie ďalších potenciálnych páchatel'ov od heréz a ich návrat k ortodoxii.

1. Delikt herézy v kánonickom práve

Heréza patrila už za čias prvotnej Cirkvi k tým najvážnejším trestným činom a spájala sa s vylúčením člena z príslušnej cirkevnej obce. Tak totiž, ako sa jej nemohol dopustiť nepokrstený, rovnako nebolo mysliteľné, aby bol za plnoprávneho považovaný ten, kto popieral základné pravdy kresťanskej viery. I napriek ojedinelým snahám vtedajšieho (najmä partikulárneho) magistéria herézu definovať, už za tých čias sa zaužívalo ju vymedzovať ako dobrovoľné a tvrdošijné zotrvávanie v omyle proti katolíckej viere, napriek napomenutiu zo strany kompetentných autorít.⁶ Predmetná široká definícia umožňovala už v staroveku pod tento delikt subsumovať i rôznorodé ďalšie konania ako apostáza, rúhanie sa, mágia či bigamia. Heréza bola navyše vo všeobecnosti považovaná za jeden z najťažších hriechov vôbec, pri ktorom sa v zásade neumožňovalo ani skrátenie verejného pokánia (*poenitentia publica*).⁷ V súvislosti s výraznou ingerenciou štátu do cirkevných záležitostí a postupného stotožňovania korpusu jeho občanov s členmi Katolíckej cirkvi, čo vyvrcholilo za čias vrcholného stredoveku, sa začal tento trestný čin stíhať v spolupráci oboch právne dokonalých spoločností (*societates iuridice perfectae*). Uvedené procesy napokon viedli i k sformovaniu osobitného orgánu vo forme biskupskej a potom i pápežskej inkvizície. Zatiaľ čo uvedené dve inštitúcie možno označiť za pôvodom cirkevné, španielska inkvizícia, ktorá vznikla na prahu

⁶ Samotné slovo „heréza“ je odvodené z gréckeho *αἵρεσις*, znamenajúceho „svojvoľne si niečo vybrať“. Porov. PRACH, V.: *Řecko-český slovník*. Praha : Vyšehrad, 2005, s. 21. V tomto prípade si jednotlivec vybral odlišný názor na pravdy kresťanskej viery, ktorý bol nezlučiteľný s vierou Cirkvi, čím sa odchyľil od pravovernosti. Celkom prirodzene, cirkevní predstavitelia vychádzali pri ich definovaní predovšetkým zo Svätého Pisma, ale taktiež z učenia apoštolských a cirkevných Otcov. Neskôr, od tretej dekády 4. storočia, prispievali k potláčaniu heréz najmä závery všeobecných (ekumenických) koncilov, ktorých Otcovia pristupovali aj k definovaniu dogiem nevyhnutne akceptovaných všetkými pravovernými kresťanmi. Porov. CHADWICK, H.: *The Early Christian Church*. London : Penguin, 1967, s. 129–130.

⁷ Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 28. Malo sa pritom za to, že skrátiť ho kajúcnikovi môže len Boh, a to buď smrťou alebo rozvinutím choroby. Bližšie k tejto problematike pozri McNEIL, J. T./GAMER, H. M.: *Mediaeval Handbooks of Penance. A Translation of Principal of Libri Penitentiales and Selection of Related Documents*. New York : Columbia University Press, 1990.

novoveku, si od začiatku udržiavala prakticky výlučne charakter štátnej organizácie.⁸ Ako je všeobecne známe, práve s inkvizíciou sa dodnes spájajú viaceré krajne negatívne vnímané procesné postupy a sankcie, z ktorých možno spomenúť najmä používanie tortúry a trest smrti upálením. Kvôli absencii kánonickoprávneho priameho donútenia a zákazu klerikov spolupodieľať sa na krvavých, respektíve mrzaciacich trestoch, musela Cirkev od začiatku využívať pomoc tzv. svetského ramena (*brachium saeculare*), ktoré proti obžalovaným z herézy tvrdo postupovalo a vynášalo i vykonávalo nad nimi najprísnejšie sankcie.⁹ S tým, celkom prirodzene, súviseli i rozsiahle možnosti zneužívania tejto inštitúcie, k čomu dochádzalo najmä pri inkvizícii španielskej.

Interpretačný prístup ku kánonickoprávnenému deliktu herézy priorityne závisel od osoby inkvizítora, poväčšine však od príručiek, ktoré používal. Zatiaľ čo totiž univerzálne právo zahrnuté v starších partikulárnych zbierkach, neskôr pápežských dekretáliách a napokon kompiláciách Korpusu kánonického práva (*Corpus iuris canonici*), poskytovalo ich činnosti všeobecný rámec, konkrétna prax závisela najmä od odporúčaní iných inkvizítorov, ktorí za týmto cieľom spisovali vlastné, charakterom súkromné zbierky či pojednania.¹⁰ Ak by sme sa presunuli do moderných čias, prvý Kódex kánonického práva (*Codex iuris canonici*) herézu v druhom paragrafe kánonu 1325 definoval ako konanie toho, kto po prijatí krstu, zachovávajúc si meno kresťan, zatvrdilo popieral niektorú z právd, v ktorú bolo potrebné veriť Božskou a katolíckou vierou alebo mal o nej pochybnosti.¹¹ Vychádzajúc zo staršieho práva

⁸ To sa výrazne prejavilo najmä v stíhaní politických odporcov kráľa. Tamojší inkvizítori sa prítom osobitne sústredili na potlačanie fenoménu „conversos“, čiže židov a moslimov pod nátlakom konvertujúcich na kresťanstvo a v tajnosti sa navracajúcich k pôvodnej viere. Bližšie k tejto problematike pozri NETANYAHU, B.: *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain*. New York : Review of Books, 2001, s. 659, 783, 804 a 823.

⁹ Jedným z dôvodov ukladania trestu upálenia boli úvahy o nevyhnutosti očistenia duše odsúdeného skrze pokánie a utrpenie. Uvedené je potrebné chápať predovšetkým v kontexte uprednostňovania spásy večnej duše na úkor bolesti a škôd spôsobených na časnom tele. Na vykynoženie zla a hriešnikov prostredníctvom ohňa napokon bežne odkazovali i spisy Svätého Písma. Porov. napríklad Gn 19,24; Lv 10,2; Nm 26,10; 2Sam 22,31; 2Kr 1,12; 2Kr 19,18; Ž 11,6; 18,31; 21,10; 26,2; 89,47; 97,3; Sir 7,19; 16,7; Iz 26,11; 30,27; 37,19; Jer 5,14; 21,12; Ez 22,31; 39,6; Mich 6,10; 2Mach 13,8; Lk 9,54 a 1Kor 3,13.

¹⁰ Uvedený prístup väčšina bádateľov vysvetľuje ťažkosťami, s ktorými s museli inkvizítori pri odhaľovaní heréz a heretikov vysporiadať. Takéto manuály zachádzali častokrát do najmenších detailov a popri charakterizovaní jednotlivých heretických náuk, pristupovali aj k špecifikovaniu otázok kladených pri výsluchoch, ktoré umožňovali odhalenie príslušnosti ku ktorejkoľvek v tom čase známej sekte. Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 48.

¹¹ *Post receptum baptismum si quis, nomen retinens christianum, pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegat aut de ea dubitat, haereticus ...* Can. 1325 § 2 CIC 1917.

zároveň bližšie špecifikoval viaceré konania, ktoré priamo vzbudzovali podozrenie z páchania tohto deliktu. Z toho dôvodu boli trestané, i keď miernejšími trestami, za herézu aj takéto osoby, pričom termín *suspectus de haeresi* sa akceptoval v rozmere osobitného inštitútu.¹² Snád' najlepšie možno spomenuté ilustrovať dikciou kánonu 2340, ktorý v prvom paragrafe uvádza, že ak niekto po celý jeden rok zotrval tvrdošijne pod trestom exkomunikácie, považuje sa za podozrivého z herézy.¹³ Trestaní však mali byť i tí, čo tvrdošijne, verejne alebo súkromne, vyučovali náuku, ktorá nebola zavrhnutá Apoštolskou Stolicou alebo všeobecným koncilom ako výslovne heretická.¹⁴ Pokiaľ išlo o sankcie za delikt herézy, v prvom rade sa s ním spájala exkomunikácia, pričom ďalšie kánony výslovne uviedli i zákaz hlasovania v pápežskej voľbe, nemožnosť stať sa krstným rodičom alebo kmotrom, iregularitu pre prijatie svätenia, zákaz vyslúženia cirkevného pohrebu, nemožnosť disponovania osobným patronátnym právom atď.¹⁵ Z pohľadu postihu mŕtvej osoby možno spomenúť kánon 1242 prvého Kódexu, ktorý predpokladal exhumáciu mŕtvoly exkomunikovaného pochovanú na požehnanom cintoríne a jej uloženie na neposvätenom mieste určenom na pochovávanie osôb so zákazom cirkevného pohrebu.¹⁶ Herézu legálne definuje

¹² Osoby, ktoré napriek napomenutiu neodstránili príčinu podozrenia, mali zakázané všetky cirkevné úkony, pričom duchovní boli po bezvýslednom opakovanom napomenutí suspendovaní aj z vykonávania úkonov sviatostných. Napokon sa v duchu kánonickoprávnej tradície konštatovalo, že ak sa podozrivý z herézy nenapraví do šiestich mesiacov odo dňa upadnutia do trestu, má sa považovať za heretika a za tento delikt byť postihnutý patričným trestom. Porov. can. 2315 CIC 1917.

¹³ Porov. can. 2340 § 1 CIC 1917. Predmetný trest sa totiž radí k cenzúram, teda liečivým alebo medicínalným trestom, ktorých dĺžka závisí prakticky výlučne od vôle potrestaného. Keď sa totiž polepší má na jeho odpustenie právny nárok. Bližšie k tejto problematike pozri NEMEC, M.: *Základy kánonického práva*. Bratislava – Trnava : Iura edition, 2006, s. 172. Za podozrivého z herézy sa považoval i ten, kto akýmkoľvek spôsobom, dobrovoľne a vedome, podporoval rozširovanie herézy alebo udržiaval duchovný kontakt s heretikmi (v rozpore s kánonom 1258). Porov. can. 2316 CIC 1917. Kánon 2319 potom uviedol tri prípady stíhané podobným spôsobom, týkajúce sa konkrétne osôb, ktoré uzavreli manželstvo s výslovnou alebo skrytou dohodou, že všetky alebo niektoré deti budú vychované mimo Katolícku cirkev; vedome nechali svoje deti pokrstiť nekatolíckym duchovným alebo ich vychovať či vzdelávať v nekatolíckom náboženstve. Porov. can. 2319 CIC 1917. Podobne právo nahliadalo na toho, kto odhodil konsekrované veci alebo ich vzal a prechovával na zlé ciele. Duchovný za týchto okolností upadal do infámie a mal byť tiež degradovaný. Porov. can. 2320 CIC 1917. Podozrivým z herézy bol taktiež ten, kto sa odvolal voči zákonom, dekrétom alebo príkazom rímskeho veľkňaza k všeobecnému koncilu, respektíve duchovní, ktorí vedome simonisticky niekoho vysvätili alebo sa nechali vysvätiť či prijať iné sviatosti. Porov. can. 2332 a 2371 CIC 1917.

¹⁴ Trest spočíval vo vylúčení zo služby hlásania Božieho slova a spovedania vrátane akejkoľvek učiteľskej služby, nevynímajúc ani uloženie ďalších trestov. Porov. can. 2317 CIC 1917.

¹⁵ Porov. can. 2314 § 1; 167 § 1 °4; 765 °1; 795 °2; 985 °1; 1240 § 1 a 1453 § 1 CIC 1917.

¹⁶ Porov. can. 1242 a 1212 CIC 1917. K tomuto kroku bolo možné za každých okolností pristúpiť len s dovoľením ordinára. Porov. can. 1214 § 1 CIC 1917. Podobným spôsobom možno nahliadať aj na účinky územného interdiktu, ktorý, ak bol vynesенý nad cintorínom, mohlo sa

aj Kódex kánonického práva z roku 1983, ktorý síce použil v kánone 751 iné slová, z hľadiska významu však prakticky totožné so zákonodarcom prvého Kódexu. Platný Kódex ju konkrétne vymedzil ako po prijatí krstu tvrdošijné popieranie nejakej pravdy, v ktorú treba veriť Božskou a katolíckou vierou, alebo tvrdošijné pochybovanie o nej.¹⁷ Čo sa týka sankcií, obdobne možno spomenúť exkomunikáciu, iregularitu pre prijatie svätenia, odoprenie cirkevného pohrebu atď.¹⁸ Pokiaľ ide o našu tému, platný Kódex neobsahuje žiadny kánon umožňujúci exhumáciu mŕtvoly a nepožaduje ani rozdelenie cintorínov na požehnané a neposvätené.

2. Trestné stíhanie mŕtvej osoby

Mŕtvola človeka sa odjakživa spájala nielen s rôznorodými pocitmi vyplývajúcimi z príbuzenských či iných spoločenských vzťahov, ale taktiež s uvedomením si vlastnej pomínutelnosti, čo poväčšine evokovalo mystické predstavy ohľadom toho, čo sa vlastne skrýva za smrťou. Z právnického hľadiska možno v tejto súvislosti spomenúť bežné ordálie s mŕtvolou zavraždeného, keď boli podozriví, napriek častej absencii očitých svedkov, privádzaní k telu zavraždeného, aby sa ukázalo, či spôsobené rany začnú v ich prítomnosti na dokázanie ich viny znovu krváčať.¹⁹ Už v pohanských ľudových predstavách sa pritom poväčšine neprípúšťalo, že by po smrti nič neexistovalo, čo viedlo k viere v existenciu duše. Niektorým ľuďom sa na tomto základe priznávali schopnosti komunikovať s mŕtvymi v pozícii sprostredkovateľov medzi ríšou živých a mŕtvych, odhaľujúcich budúce udalosti alebo pomáhajúcich pri navrátení zdravia či ukradnutých alebo stratečných vecí.²⁰ V mnohých krajinách sa navyše verilo, že časti mŕtveho tela (najmä vlasy alebo nechty) uchované v dome prinášajú a zabezpe-

na ňom síce pochovávať, avšak bez akýchkoľvek cirkevných obradov. Porov. can. 2272 § 2 CIC 1917.

¹⁷ *Dicitur haeresis, pertinax, post receptum baptismum, alicuius veritatis divina et catholica credendae denegatio, aut de eadem pertinax dubitatio ...* Can. 751 CIC 1983. Uvedené rozvíjajú, podobne, ako to bolo v prípade prvého Kódexu, nasledujúce kánony. Porov. cann. 750 a 752–754 CIC 1983.

¹⁸ Porov. cann. 1364 § 1; 1041 °2 a 1184 § 1 °1 CIC 1983.

¹⁹ Porov. DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition*. Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008, s. 11 a JANIN, H.: *Medieval Justice. Cases and Laws in France, England and Germany, 500–1500*. Jefferson – London : McFarland & Company Publishers, 2004, s. 36.

²⁰ V tejto súvislosti možno spomenúť i predstavy, že nezmiernení mŕtvi putujú naďalej medzi živými, pričom stretnúť ich možno najmä na križovatkách ciest, predstavujúcich miesto stretu sveta živých a mŕtvych. Porov. ANKARLOO, B./HENNINGSEN, G. (eds.): *Early Modern*

čujú jeho obyvateľom šťastie. Uvedené predstavy viedli k ich získavaniu (predovšetkým z tiel popravených delikventov) a používaniu na prípravu rôznych práškov či nápojov k vyvolaniu choroby alebo naopak, k jej vyliečeniu.²¹ Zaujímavosťou zostáva, že tieto pôvodom pohanské náhľady pretrvávali i v časoch dominujúceho kresťanstva, o čom vypovedajú aj viaceré zachované inkvizičné záznamy.²² Celkom prirodzene, obavy z neznáameho, pocit bezbrannosti a častokrát i spomenutá mysteriozita bežne prispievali i k strachu z mŕtvych, čo malo za následok uzmierovacie dary, odriekavanie rôznych povier či zaklínadiel, ale tiež rozvinutie rôznych foriem pohrebných obradov spojených s hostinami a tancami. Aj z toho dôvodu sa do hrobov bežne kládli jedlá a nápoje vrátane predmetov, ktoré za života používali (najmä zbrane, šperky, rôzne nádoby a pod.), s cieľom zabezpečiť mŕtvym nielen možnosť pokračovať v pohodlnom živote aj po smrti, ale taktiež im nedať príčinu ku kontaktom so svetom živých.²³ S našou témou súvisia i obavy z možného návratu ducha pozostalého a škodenia príbuzným, ktoré častokrát viedli k „zneškodňovaniu“ tiel mŕtvych.²⁴

European Witchcraft. Centres and Peripheries. Oxford : Clarendon Press, 1990, s. 125, 127, 146, 247, 392 a 419.

²¹ Porov. TAVUZZI, M.: *Renaissance Inquisitors. Dominican Inquisitors and Inquisitorial Districts in Northern Italy, 1474–1527.* Leiden – Boston : Brill, 2007, s. 117. V ľudových predstavách totiž telo predstavovalo nielen predmet boja medzi dobrom a zlom, ale taktiež istý mikrokozmos, v ktorom boli duša a matéria spojené. Dôvodom používania tiel popravených delikventov boli výnimočné okolnosti popravy, ktoré ľud vystavili pohľadu na prienik medzi svetom živých a mŕtvych. Podobne sa preto nahliadalo i na predmety súvisiace s vykonávaním kapitálneho trestu (napríklad lano, na ktorom bol delikvent obesený a pod.). Porov. BETHENCOURT, F.: *The Inquisition. A Global History, 1478–1834.* Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 286.

²² Porov. DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition.* Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008, s. 29 a PETERS, E. (ed.): *Heresy and Authority in Medieval Europe.* Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1980, s. 264. Napríklad pri templárskom inkvizičnom procese boli templári obviňovaní aj z toho, že spaľovali svojich mŕtvych a ich sušené ostatky nechávali jesť novým členom. I z ďalších obvinení možno dedukovať viaceré pretrvávajúce pohanské predstavy súvisiace napríklad so zvláštnou mocou uhrančivého pohľadu a pod. Porov. RUSSELL, J. B.: *Witchcraft in the Middle Ages.* Ithaca : Cornell University Press, 1972, s. 88–93 a BARBER, M.: *Proces s templári.* Praha : Argo, 2008, s. 204 a 210.

²³ Porov. ŠUSTA, J. (ed.): *Základy stredoveku.* Praha : Melantrich, 1937, s. 13–14 a 178. Predmetné predkresťanské náhľady boli aktuálne aj v časoch novoveku, čo možno demonštrovať príkladom z roku 1582, keď v St. Osyth, nachádzajúcom sa v anglickom grófstve Essex, boli kosti čarodejníc ukladané do rakiev so zatlčenými silnými oceľovými klincami, aby sa im zabránilo vstať z hrobu a pokračovať v konaní svojich zločinov. Porov. SPEE, F.: *Procesy s čarodějnicemi.* Olomouc – Velehrad : Refugium Velehrad – Roma, 2003, s. 114.

²⁴ K rozvinutiu a podporovaniu takýchto predstáv viedli i tresty upaľovania heretikov, ktoré boli bežne medzi laikmi interpretované ako zničenie tela v snahe odstránenia čohokoľvek, čo by mohlo povzbudzovať dušu odsúdeného k návratu. Z toho dôvodu napríklad kati bežne žiadali svoje obete o prepáčenie, keďže sa obávali pomsty zo strany ich duchov. Porov.

2.1 Biskupská a pápežská inkvizícia

Spočiatku biskupská a neskôr i pápežská inkvizícia sa musela od začiatku vysporiadať s viacerými zaužívanými procesnými postupmi založenými na premisách rímsko-kánonického procesu, ktoré boli, ako sme už spomenuli, detailnejšie rozpracované najmä v jednotlivých inkvizitórskych príručkách. Netreba pritom zabúdať na skutočnosť, že pre vynesenie odsudzujúceho rozsudku sa v trestných kauzách v zásade požadovalo dosiahnutie tzv. plného kánonického dôkazu (*probatio plena*) spočívajúceho vo svedectve dvoch očitých svedkov.²⁵ Keďže na vtedajších cirkevných súdoch vystupovali viaceré úradné osoby s potrebným vzdelaním a vedomosťami, obvinenému sa od začiatku priznávali patričné procesné záruky, nevynímajúc ani možnosť povolať svedkov svedčiacich v jeho prospech. Na tomto základe si mohol sudca urobiť reálnu predstavu o posudzovanom skutku a eventuálnej vine údajného páchatel'a. Pokiaľ išlo o inkvizitčné procesy s heretikmi, viacerí bádatelia charakterizujú záverečné výroky inkvizítorov aj ako „rozsudky charakteru“, a to prioritne v zmysle posudzovania stavu duše obvineného.²⁶ Zachované záznamy navyše dosvedčujú, že starostlivo pripravené a kladené otázky sa týkali vždy takmer celého života obvineného, pričom samotné vyšetrovanie mohlo v prípade starších osôb obsiahnuť i 70 rokov ich života.²⁷ Keďže sa predpokladalo, že väčšina heretických aktivít nezostala len pri vnútornom vyznaní viery, ale sa preja-

BETHENCOURT, F.: *The Inquisition. A Global History, 1478–1834*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 285–286.

²⁵ Porov. WHITMAN, J. Q.: *The Origins of Reasonable Doubt. Theological Roots of the Criminal Trial*. New Haven – London : Yale University Press, 2008, s. 99; DAMAŠKA, M.: *Evaluation of Evidence. Pre-Modern and Modern Approaches*. Cambridge : Cambridge University Press, 2019, s. 59–60 a 68 a PALAZZOLO, G. A.: *Prova Legale e Pena: La crisi del sistema tra medio evo et moderno*. Naples : Jovene, 1979, s. 3–5.

²⁶ Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 47–48 a 68. I keď priznanie obžalovaného nebolo v zásade potrebné, kvôli duchovným prvkom evokujúcim sviatosť pokánia, ktoré boli pri týchto procesoch principiálne zohľadňované, sa poväčšine na jeho získaní trvalo. Porov. STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001, s. 68.

²⁷ Ak by sme zašli viac do detailov, počiatkové inkvizitčné vyšetrovanie (*inquisitio generalis*) bolo viac-menej neformálne. Svedkovia tak boli najskôr dopytovaní sudcom (bez zloženia prisahy), pričom výber otázok i spôsob vedenia vyšetrovania bol výlučne na ňom. Rigidnejšie procesné pravidlá mali byť aplikované až v priebehu špeciálneho vyšetrovania (*inquisitio specialis*). V jeho rámci mali byť svedkovia vypočúvaní pod prisahou a vyžadovalo sa od nich, aby odpovedali na vopred pripravené otázky (*articuli inquisitionales*), ktoré sudca naformuloval na základe informácií získaných zo všeobecného vyšetrovania. Z moderného hľadiska tak možno konštatovať, že sudca vystupujúci v pozícii vyšetrojúceho, teda inkvizítora, zabezpečoval aj úlohy súčasných orgánov činných v trestnom konaní vrátane prokurátora. Porov. FRAHER, R. M.: IV Lateran's Revolution in Criminal Procedure: the Birth of *inquisitio*, the End of Ordeals and Innocent III's Vision of Ecclesiastical Politics. In CASTILLO LARA, R. J. (ed.): *Studia*

vili taktiež navonok, inkvizítori sa snažili zistiť aj mená ďalších osôb, do herézy akýmkoľvek spôsobom zapojených. Práve v tejto súvislosti bolo nevyhnutné častokrát posúdiť i otázku, čo s osobou podozrivou z herézy, ktorá už bola mŕtva a pochovaná v posvätej pôde cintorína. Zároveň netreba zabúdať ani na to, že obvinení bežne udávali mŕtvych alebo neprítomných kvôli snahe chrániť seba alebo iných živých, čo v konečnom dôsledku vysvetľuje veľký počet odsúdených posmrtné alebo *in absentia*. Celkom prirodzene, delikátnosť takýchto procesov si žiadala vyššie procesné záruky, ktoré spočívali nielen v nevyhnutnosti zadováženia väčšieho počtu dôkazov, ale taktiež väčšej dôkaznej sily. V zásade sa pritom rešpektovalo, že ak svedkovia dosvedčili, že obvinená osoba umrela v komúniu (*communio*) s Katolíckou cirkvou, od jej stíhania sa upustilo.²⁸ Celkom prirodzene, najnáročnejšie boli v tomto ohľade prípady zomrelých náhle a bez toho, aby mali možnosť prijatia Eucharistie (*viaticum*).

I keď sa z pohľadu práva má v zásade za to, že mŕtvych nemožno súdiť, odsúdiť a už vôbec nie trestať, ako sme už naznačili, historické kánonické právo akceptovalo iné postoje. Kánonisti totiž vychádzali z predpokladu, že ak heretik v heréze umrel, bol bez pochyby považovaný za spurného, a tí mali podliehať najtvrdším trestom.²⁹ I keď sa má vo všeobecnosti za to, že najčastejšie vynášaným trestom nad tými, čo upadli do herézy opakovane a nekajali sa, bolo upálenie, nebolo to celkom tak. V tomto ohľade možno uviesť štatistiky historicky jedného z najznámejších inkvizítorov Bernarda Guiho († 1331), pôsobiaceho vo Francúzsku v časoch rozsiahleho rozšírenia katarskej herézy, ktorý na predmetný trest za celý čas svojho pôsobenia nepriamo odsúdil

in honorem eminentissimi cardinalis Alphonsi M. Stickler. Roma : Libreria Ateneo Salesiano, 1992, s. 97–111.

²⁸ Takýmto spôsobom sa totiž získal dôkaz o konečnom oľutovaní prípadnej herézy. V prípade niektorých siekt však bolo nevyhnutné zväziť, či sa umierajúci opätovne nestal heretikom po prijatí viatika. Napríklad pri katarskej heréze sa stávalo, že umierajúci, v snahe vyhnúť sa trestom (najmä skonfiškovania majetku), najskôr poslal po katolíckeho farára, ktorého náboženskej starostlivosti nepriznal žiadnu dôležitosť, aby potom zavolať katarského „dokonalého“ (*perfectus*) k udeleniu tzv. duchovného krstu (*consolamentum*). Bližšie k problematike katarskej herézy pozri napríklad GIVEN, J. B.: *Inkvizície a stredoveká spoločnosť*. Neratovice : Verbum, 2008, s. 25n; PETERS, E. (ed.): *Heresy and Authority in Medieval Europe*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1980, s. 127 a LAMBERT, M.: *Stredoveká hereze*. Praha : Argo, 2000, s. 160n.

²⁹ Pápež bol totiž ako vikár Krista zodpovedný pred Bohom za dušu každého veriaceho, pričom samotná spása závisela najmä od smrti v stave milosti, čo práve heretické vyznanie znemožňovalo. Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 27; VACANDARD, E.: *The Inquisition. A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*. New York – London – Bombay – Calcutta : Longmans, Green and Co., 1908, s. 203 a STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001, s. 91–92.

41 osôb.³⁰ Napriek tomu sa zároveň zaužívalo, že túto sankciu možno v prípade dokázanej viny uložiť aj mŕtvym osobám, keďže z hľadiska odstrašenia potenciálnych páchatel'ov sa vyznačovala tými istými účinkami. Netreba totiž zabúdať na to, že telá mŕtvych boli obyčajne ponímané s veľkou úctou, čo vyplývalo nielen z kresťanskej morálky, ale v prejavoch častokrát súviselo i s pohanskou minulosťou.³¹ Ak by sme sa opätovne odvolali na štatistiky Bernarda Guiho, ten spolu odsúdil na vyňatie z posvätenej pôdy cintorína troch mŕtvych, zatiaľ čo v 61 prípadoch nezostalo len pri exhumácii, ale došlo tiež k spáleniu ostatkov.³² Potrestanie mŕtvych delikventov sa nepriamo dotklo aj ich dedičov, a to aj vtedy, ak sa tešili bezúhonnej povesti a vedelo sa o nich, že vyznávajú pravú vieru. Hlavnou sankciou bola v tomto prípade podľa kánonického i sekulárneho práva konfiškácia majetku zdedeného po odsúdenom predkovi, pričom neexekvateľným sa stával až po jeho prededení do tretej generácie.³³ Takíto dedičia boli navyše po dve generácie vylúčení zo zastávania verejných úradov. Až pápež Bonifác VIII. (1294–1303) mal napokon pristúpiť k istému zmierneniu tohto trestu a vyňať spod jeho pôsobnosti aspoň potomkov odsúdeného v ženskej línii.³⁴

³⁰ Porov. GIVEN, J. B.: *Inkvizice a středověká společnost*. Neratovice : Verbum, 2008, s. 113.

³¹ Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 55.

³² Na ilustráciu možno uviesť, že iná literatúra uvádza pri jeho mene spolu 89 rozsudkov nad osobami, ktoré boli už mŕtve. V 66 prípadoch malo dôjsť k exhumovaniu a spáleniu ostatkov, zatiaľ čo v 14 kauzách i k zborení ich domov. V troch prípadoch mal Gui vyhlásiť, že ak by sa uvedení jednotlivci dožili rozsudku, boli by vydaní na potrestanie svetskému ramenu, čo poväčšine znamenalo trest smrti upálením. V ďalších troch prípadoch boli mŕtvy zomrelých exhumované, ale nedošlo k ich spáleniu. V 17 ďalších kauzách s mŕtvymi (najmä s osobami, ktoré sa priznali k náklonnosti k heréze) bolo deklarované, že keby boli nažive, boli by odsúdené na trest väzenia, a preto malo dôjsť aspoň k skonfiškovaniu ich majetku. Porov. GIVEN, J. B.: *Inkvizice a středověká společnost*. Neratovice : Verbum, 2008, s. 103–104 a 106–108. Iné dielo uvádza spolu 88 posmrtné odsúdených osôb. Porov. VACANDARD, E.: *The Inquisition. A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*. New York – London – Bombay – Calcutta : Longmans, Green and Co., 1908, s. 203. Na možné zneužívania týchto metód v snahe dostať sa k majetku zosnulých odkazuje nielen súčasná literatúra, ale i niektoré dobové pramene, z ktorých možno spomenúť paradoxne i sťažnosť francúzskeho kráľa Filipa IV. Pekného (1285–1314). Ten sa, napriek svojej povahe a zlej povesti, mal ponosovať senešalovi Carcassonne na tamojších inkvizítorov pre kruté mučenie nevinných a zneužívanie svojich právomocí. Bližšie k tejto problematike pozri VIDAL, J.-M.: *Un inquisiteur jugé parses victimes. Jean Galand et les Carcassonnais (1285–1286)*. Paris: A. Picard, 1903, s. 32; MAYER, T. F.: *The Roman Inquisition. A Papal Bureaucracy and its Laws in the Age of Galileo*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2013, s. 62 a TEDESCHI, J.: *The Prosecution of Heresy. Collected Studies on the Inquisition in Early Modern Italy*. Binghamton : Center for Medieval and Early Renaissance Studies, 1991, s. 137–138.

³³ Porov. STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001, s. 91–92.

³⁴ Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 47 a 55.

Nielen samotné popravy, ale taktiež vynášanie rozsudkov sa v období stredoveku i novoveku kvôli pritiahnutiu čo najviac pozornosti konali mimoriadne slávnostným spôsobom. Zvedavosť ľudu mala totiž prispieť k odstrašujúceho účinku trestu, ktorý mal do budúca odrádzať ostatných čo i len od myšlienky uvažovať nad herézou. Najmä z toho dôvodu *sermones generales*, na ktorých sa vyhlasovali rozsudky, ako i popravy mimoriadne zaťažovali pokladnice sekulárnych autorít (predovšetkým kráľovské).³⁵ Pozornosti verejnosti neunikli ani procesie so živými a mŕtvymi heretikmi vedenými na vozoch ulicami miest (bežne za zvukov trúb), aby bol na nich po prečítaní mien vykonaný trest.³⁶ Z akého dôvodu sa volil až takýto, z dnešného hľadiska pre väčšinu ľudí úplne nepochopiteľný prístup? V prvom rade je potrebné uviesť všeobecne akceptovaný princíp uprednostňovania duše pred telom uplatňovaný za čias dominancie kresťanského náboženstva nielen v súkromnej, ale i verejnej sfére. Prečo by malo napokon dostať prednosť hriešne telo pred nesmrteľnou dušou a prečo by sa malo trvať na zachovaní čohosi časného na úkor zatratenia večného? Práve tento prístup sa v očiach vtedajšej spoločnosti považoval za absolútne prirodzený a nebolo ho potrebné vysvetľovať ani najprostejším z ľudu. Aj v poňatí niektorých inkvizítorov sa telo v konečnom dôsledku prezentovalo ako nádoba slabostí, ktorú diabol využíva k zvedeniu duše na scestie.³⁷ Pokiaľ ide o samotný, i keď výnimočne ukladaný trest upálenia, ten mal evokovať nielen plamene pekla, ale v prvom rade viesť k zničeniu akejkoľvek pamiatky na mŕtvych heretikov. Uvedené bolo umocňované i rozprašovaním ich popola vo vetre alebo sypaním do vody, respektíve demoláciou ich domov.³⁸ Netreba taktiež zabúdať na skutočnosť, že i keď Cirkev mala snahu o nápravu heretikov, cirkevné

³⁵ Bližšie k tejto problematike pozri GIVEN, J. B.: *Inkvizice a středověká společnost*. Neratovice Verbum, 2008, s. 272.

³⁶ Tie zastavovali poväčšine pri obrazoch svätých a oratóriách, dovoľavajúc sa pre odsúdených pomoci svätých. Porov. VACANDARD, E.: *The Inquisition. A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*. New York – London – Bombay – Calcutta : Longmans, Green and Co., 1908, s. 2031.

³⁷ Takýmto spôsobom sa vysvetľovalo nielen používanie tortúry, ale taktiež ukladanie tých najprísnejších trestov, ktoré odsúdenému umožňovali zachrániť si dušu a zároveň odstrašiť ďalších potenciálnych delikventov od páchania zločinov a ohrozovania duše vlastnej. Porov. BETHENCOURT, F.: *The Inquisition. A Global History, 1478–1834*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 285.

³⁸ Ako totiž uvádzajú viaceré zachované pramene, ľudová poverčivosť v spojení s častým považovaním týchto osôb za mučeníkov, hrozila uctievaním ich ostatkov. Z toho dôvodu aj zmenenie ich domu na smetisko malo ostatným slúžiť ako pripomenka toho, čo čaká každého podobného delikventa. Bližšie k tejto problematike pozri PETERS, E. (ed.): *Heresy and Authority in Medieval Europe*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1980, s. 80. Uvedené, spolu s odporom k vykonávaniu trestov na telesných ostatkoch mŕtvych, napokon v časoch inkvizičného stíhania katarskej herézy v južnom Francúzsku viedlo i k ojedinelým

tresty, ktoré poväčšine postačovali, sa pri spurných osobách ukazovali ako neúčinné, keďže heretici nielenže popierali platnosť katolíckych sviatostí, ale otvorene odmietali aj cirkevnú jurisdikciu.³⁹

Ako sme už naznačili, Cirkev, uvedomujúca si svoju nemohúcnosť pri priamom vynuovení svojich noriem, od začiatku využívala pri stíhaní heretikov pomoc svetského ramena. Keď si to však situácia žiadala, častokrát i pod trestami nútila predstaviteľov svetskej moci k aktívnemu konaniu. I keď ich horlivosť poväčšine závisela od výhodnosti tejto spolupráce, poskytovaniu pomoci sa v zásade nebránili. Ich náhlady boli napokon poväčšine také, že Cirkev udržiavaním viery a starostlivosťou o veriacich nielen *de facto* zabezpečuje jednotný korpus občanov štátu, ale zároveň ich udržiava v poslušnosti voči svetským autoritám, nepriamo brániac vzniku nepokojov. V súvislosti s našou témou môžeme zo sekulárnych predstaviteľov spomenúť príklad cisára Fridricha II. (1212/1220–1250), ktorý v zákonníku *Liber Augustalis* z roku 1231 rozsiahle pojednal o heréze a viacerými teologicko-právnymi, respektíve praktickými argumentmi objasnil svoj postoj k tomuto deliktu v reakcii na italskú odnož katarskej sekty (tzv. pataréni). V prvom rade uviedol, že heretici predstavujú iniciátorov delenia nedeľiteľnej viery a lákajú veriacich vymaniť sa spod starostlivosti nástupcu sv. Petra, povereného k jej výkonu priamo Ježišom Kristom. Ďalej uviedol, že títo delikventi podvádzajú svojich blížnych, keďže konajú v heretickej skazenosti pod zámienkou duchovného rastu, riskujúc vlastné duše, uprednostňujúc smrť pred večným životom. Za obzvlášť nebezpečné potom označil ich ochotu podstúpiť mučenícku smrť, keďže sa tým stávajú zlým príkladom pre ostatných, zvädzajúc ich k rovnakému konaniu. I napriek tomu však deklaroval použitie priameho donútenia proti nim za úplne nevyhnutné, pretože porušujú chránené záujmy noriem verejného práva špecifikované už v starobyklých justiniánskych rímskoprávných zbierkach. Takéto konanie poňal v zmysle *crimen laesae maiestatis*, konkrétne urážky Majestátu Božského.⁴⁰ Keďže v starovekom Ríme sa s týmito deliktami spájali nielen najtvrdšie tresty, ale i *damnatio memoriae*, Fridrich II. požadoval pre heretikov nielen trest smrti upálením, ale aj zahľadania akejkoľvek pamiatky na nich.⁴¹

ľudovým povstaniam, a to najmä v mestách Albi a Toulouse. Porov. STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001, s. 54.

³⁹ Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 28.

⁴⁰ Porov. NEMEC, M.: *Štát, právo a cirkev v 1.–4. storočí po Kristovi*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 14–18.

⁴¹ K autentickému zneniu tohto zákonníka bližšie pozri Die Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien. In STÜRNER, W. (ed.): *Constitutiones et Acta Publica Imperatorum et Regum. Vol. 2. Monumenta Germaniae Historica*. Hanover : Hansche Buchhandlung, 1996.

2.2 Španielska inkvizícia

Po vzore biskupskej a pápežskej inkvizície postupovala pri stíhaní mŕtvych heretikov i o takmer tri storočia mladšia španielska inkvizícia. Ako sme už spomenuli, tú bolo možné od začiatku charakterizovať ako štátnu inštitúciu, keďže jej zriadenie si v roku 1478 na pápežovi Sixtovi IV. (1471–1484) vymohli tamojší králi Ferdinand II. Aragónsky (1475–1516) a Izabela Kastílska (1474–1504).⁴² Ako sme už spomenuli, okrem politických nepriateľov kráľa a spurných heretikov (najmä „relapsados“), španielska inkvizícia, v snahe o vybudovanie unitárneho štátu, odhaľovala a prísne trestala i tajných moslimov („moriscos“) a židov („marranos“), ktorí poväčšine pod nátlakom navonok konvertovali ku kresťanstvu („conversos“), avšak v súkromí naďalej praktizovali pôvodnú vieru.⁴³ I napriek niektorým rozdielom oproti biskupskej, respektíve pápežskej inkvizícii, aj španielski inkvizítori bežne pristupovali k vynášaniu rozsudkov nad mŕtvymi a nechávali vykonávať tresty nad ich ostatkami.⁴⁴ Pokiaľ išlo o sankcionovanie deliktu herézy, poväčšine sa ukladali tresty večného žaláru, galejí, doživotného pokánia, obesenia alebo upálenia.⁴⁵ Čo sa týka poslednej uvedenej sankcie, heretik mal v Španielsku možnosť zachrániť sa pred utrpením tým, že

K anglickému prekladu relevantných pasáží bližšie pozri PETERS, E. (ed.): *Heresy and Authority in Medieval Europe*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1980, s. 207–208. V tomto ohľade netreba taktiež zabúdať ani na tradičné inšpirácie svetských zákonodarcov rímsko-kánonickými vzormi, čo našlo svoju reflexiu aj pri trestaní mŕtvych, ktorí sa previnili obzvlášť závažným spôsobom. V týchto súvislostiach možno uviesť skutočnosť pálenia ostatkov mŕtvych delikventov, k čomu preukázateľne dochádzalo ešte aj na konci 18. storočia. Porov. DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition*. Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008, s. 192.

⁴² Tento pápež ešte v roku 1482 protestoval proti neúmernej krutosti používaných metód voči obvineným či obžalovaným z herézy, avšak španielski králi na jeho námietky vôbec neprihliadali. Porov. ROTH, C.: *The Spanish Inquisition*. New York – London : W. W. Norton & Company, 1996, s. 48.

⁴³ Porov. TURBERVILLE, A. S.: *L'Inquisizione Spagnola*. Milano : Feltrinelli Editore, 1965, s. 16 a 28.

⁴⁴ Pokiaľ ide o konania kvalifikované ako heretické, tie boli ľudu po príchode inkvizítora najskôr verejne špecifikované vo forme tzv. ediktu viery (*edictum fidei*). V ňom sa tak do detailu popisalo, čo je nedovolená viera a prax a vymedzovali sa úkony viery dovolenej. V rámci nich sa osobitne zdôrazňovala nielen povinnosť udania živých podozrivých z herézy, ale taktiež zosnulých. Jeden z ediktov viery možno nájsť uvedený na takmer siedmich stranách v diele ROTH, C.: *The Spanish Inquisition*. New York – London : W. W. Norton & Company, 1996, s. 76–83. Viaceré záznamy pritom svedčia, že inkvizičnému stíhaniu sa mohol človek vystaviť už len použitím ľahkovážnych a nepremyslených slov, prednesených v prítomnosti určitých osôb (napríklad duchovného). Bližšie k tejto problematike pozri GIVEN, J. B.: *Inkvizice a středověká společnost*. Neratovice : Verbum, 2008, s. 280.

⁴⁵ Porov. NETANYAHU, B.: *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain*. New York : Review of Books, 2001, s. 783 a 10578.

najneskôr na hranici vyznal katolícke vierovyznanie, po ktorom ho kat najskôr uskrtil a plameňom vydal len jeho mŕtve telo.⁴⁶ Aj predstaviteľom španielskej inkvizície záležalo na odstrašujúcom účinku a prevencii pred šírením heréz a z toho dôvodu po verejných „autos da fe“ nasledovali procesie ulicami príslušných miest.⁴⁷ Okrem živých odsúdených sa sprievodu zúčastňovali v zastúpení figúr so znakmi herézy aj odsúdení *in absentia*, ktorým sa podarilo pred inkvizítormi uniknúť, vrátane tiel mŕtvych heretikov.⁴⁸ Ako uvádzajú viacerí autori, uvedené sa dalo vnímať aj ako varovný prst pre ostatných občanov, ktorým sa sotva dalo veriť, že by o heréze nič nevedeli alebo o nej aspoň nepočuli.⁴⁹ Až potom mohli nasledovať upálenie, konfiškácia majetku (pováčšine v prospech kráľovskej pokladnice) a demolácia ich príbytkov.⁵⁰

2.3 Procesy s čarodejnicami

I keď bolo čarodejníctvo tradične zaradované k deliktu herézy, procesy s čarodejnicami sú osobitým fenoménom, ktorý sa výraznejšie objavoval až od sklonku stredoveku a kulminoval v čase novoveku, a to najmä v 17. storočí. Častokrát sa pritom zabúda na to, že tými, kto údajných čarodejníkov či čarodejnice stíhal nebola poväčšine Cirkev, ale svetské authority, predovšetkým predstavitelia mestských magistrátov. Na druhej strane je však potrebné priznať, že túto prax nepriamo schválil a podporil pápež Inocent VIII. (1484–1492), ktorý v bule *Summis desiderantes affectibus* z roku 1484, pôvodne určenej inkvizítorom Kostnickej diecézy, rozšíril súdnu právomoc inkvizície o prejednávanie čarodejníctva (mágie).⁵¹ Obdobne, i keď vo všeobecnom

⁴⁶ Malo sa totiž za to, že kajajúci sa bol opätovne prijatý do spoločenstva veriacich, a preto nemohol byť spálený zaživa, keďže takýto trest bol nehodný člena Kristovho mystického Tela. Porov. STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001, s. 123.

⁴⁷ Predmetný termín španielskej inkvizície je totožný so *sermo generalis* používaným pri súdoch biskupskej alebo pápežskej inkvizície. Výraz je odvodený z latinského *actus fidei* a spočíval predovšetkým v slávnostnom vyhlásení rozsudku nad heretikom. Porov. LEA, H. Ch.: *A History of the Inquisition of the Middle Ages. Vol. I*. New York : Harper & Brothers, 1888, s. 391.

⁴⁸ Povinnosť absolvovať túto procesiu mali i kajajúci sa a nerecidivujúci heretici. Porov. ROTH, C.: *The Spanish Inquisition*. New York – London : W. W. Norton & Company, 1996, s. 48, 116–117 a 119.

⁴⁹ Porov. DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition*. Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008, s. 13.

⁵⁰ Porov. ROTH, C.: *The Spanish Inquisition*. New York – London : W. W. Norton & Company, 1996, s. 48, 117 a 169–170.

⁵¹ Porov. ANKARLOO, B./HENNINGSEN, G. (eds.): *Early Modern European Witchcraft. Centres and Peripheries*. Oxford : Clarendon Press, 1990, s. 276. I keď tento prameň neobsahoval nijaké dogmatické rozhodnutia, jeho hlavné negatívum spočívalo v podpore neskoršie rozšíreného fanatizmu vo vyhľadávaní a postihovaní čarodejníck. Práve táto bula

povedomí sa má za to, že hlavnou sankciou, ktorou sa v týchto prípadoch trestalo, bolo upálenie zaživa, v skutočnosti sa najčastejšie používala poprava obesením. Bežne sa však pristupovalo i k iným trestom, ako napríklad sťatie, utopenie, napichnutie na kôl, znetvorenie, bičovanie, väzenie či vyhodenie.⁵² Podľa viacerých bádateľov samotné upaľovanie súviselo minimálne sčasti s poverčivosťou a snahami o ochranu spoločnosti pred zlomyseľnosťou čarodějníkov či čarodějnic, ktorej sa v ľudových predstavách mohli dopúšťať aj po smrti. Najmä z toho dôvodu sa bežne pristupovalo k vykonávaniu tohto trestu nielen nad živými osobami, ale taktiež k spaľovaniu ich ostatkov.⁵³ Pováčšine pri tom nezáležalo na tom, či odsúdený umrel prirodzenou smrťou alebo bol popravený iným spôsobom.⁵⁴ Podobne ako to bolo v prípade španielskej inkvizície, ak sa usvedčený páchatel kajal, umožňovalo sa mu vyhnúť sa upáleniu zaživa predchádzajúcou popravou iným spôsobom (obvykle sťatím mečom).⁵⁵

Záver

Tak, ako každý právny systém, aj kánonické právo má v zásade za to, že trestne stíhať i sankcionovať možno len živú osobu. Zatiaľ čo za života sa totiž v prvom rade zvažuje vzťah medzi obžalovaným a verejným orgánom (štátu či Cirkvi), po smrti dominuje vzťah človeka k Bohu, ktorý je posledným a najvyšším sudcom všetkých ľudí. Náboženská dimenzia kánonického práva sa však prejavila i v tejto oblasti, a tak pri určitom druhu trestných činov bola z uvedenej zásady dovolená výnimka. Niektoré delikty sa totiž vyznačujú tak vážnou spoločenskou nebezpečnosťou, a to predovšetkým za zohľadnenia už spomenutej zásady *suprema lex salus animarum*, že je potrebné ich posúdiť aj po smrti delikventa. Celkom prirodzene, v prípade kánonického prá-

v spojení s ľudovými predstavami a myšlienkami niektorých učencov napokon inšpirovala nemeckých dominikánskych inkvizítorov Heinricha Kramera (*Henricus Institoris*, † 1505) a Jakuba Sprengera († 1495) k spisaniu známej a v praxi značne využívanej inkvizítovej príručky *Malleus maleficarum*, vydanéj prvý raz v roku 1487 v Štrasburgu. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad BRODEL, H. P.: *The Malleus Maleficarum and the Construction of Witchcraft: Theology and Popular Belief*. Manchester : Manchester University Press, 2003.

⁵² Porov. MRÁČEK, P. K.: *Upalování čarodějnic a inkvizice. Mýtus nebo skutečnost*. Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 2006, s. 14.

⁵³ Porov. ANKARLOO, B./HENNINGSEN, G. (eds.): *Early Modern European Witchcraft. Centres and Peripheries*. Oxford : Clarendon Press, 1990, s. 146.

⁵⁴ Porov. D'ELVERT, Ch.: *Schriften der historisch-statistischen Section. Band XII*. Brünn : Gedruck by R. Rohrer's Erben, 1859, s. 48–49.

⁵⁵ Porov. ŠINDELÁŘ, B.: *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. – 17. století*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1986, s. 185.

va možno za najväznejší delikt označiť herézu, ktorá privádza k zatrateniu nielen dušu delikventa, ale zároveň zvädza aj ostatných veriacich, aby opustili cestu pravej viery a upadli do bludu. Tento postoj sa prejavoval počas všetkých období cirkevných dejín a zdôvodňoval sa nevyhnutnosťou vypudenia herézy zo spoločenstva veriacich.⁵⁶ Pokiaľ ide o reakcie verejnosti, tie poväčšine desilo až poburovalo najmä neúctivé konanie s ostatkami mŕtvych, a to predovšetkým v prípade, ak boli obžalovaní z herézy navonok riadnymi a mierumilovnými občanmi. Uvedené možno demonštrovať správou jedného z prvých inkvizítorov v Languaedocu, ktorý uviedol, že keď odsúdil dvoch mŕtvych katarských „dokonalých“, verejné autority oficiálne odmietli exhumovať ich telá a keď sa o to pokúsil sám, bol takmer ubitý na smrť rozzúreným davom. História však ponúka i príklady opačné, čo možno ilustrovať prípadom odhalenia skupiny heretikov v Miláne tamojším biskupom v roku 1114. Ten sa obvinených a napokon i obžalovaných snažil za pomoci kléru presvedčiť k návratu k ortodoxii, avšak tamojší ľud vzal záležitosť do vlastných rúk a napriek biskupovým protestom vlastnoručne zaživa upálil tých, ktorí sa herézy odmietli vzdať. Hlavnou príčinou mali byť pritom obavy komunity zo straty hodnôt, na ktorých bola vystavaná.⁵⁷

O pretrvávajúci starších pohanských predstáv o mŕtvych vypovedá napríklad aj súčasné konanie majiteľa slávnej newyorskej reštaurácie Zacha Erdema, ktorý spálil vo svojom podniku stôl, pri ktorom sedával finančník Jeffrey Epstein († 2019). Ten bol obvinený zo sexuálnych zločinov a umrel vo väzení po spáchaní samovraždy obesením. Zach Erdem sa vyjadril, že mu bolo „... na nič z tej zlej energie stola“, keďže vždy pri pohľade naň zároveň videl aj spomenutého zosnulého. Z toho dôvodu vzal veľké kladivo i sekeru, rozbil ho a za zvolania prizerajúcich sa „Hor, Epstein, hor!“ napokon stôl spálil. Ako sa vyjadril, ten „... prekliaty stôl musel spáliť a postarať sa o to, aby nič nešpinilo jeho podnik“.⁵⁸ Je teda zrejmé, že v prípade niektorých deliktov dominuje stále v myslí ľudí túžba zničiť to, čo sa považuje za nejakým spôsobom poškvŕnené či hanebné a vymazať to z ľudskej pamäte, čo evokuje už spomenutý starorímsky trest *damnatio memoriae*. Túto

⁵⁶ Porov. DEL COL, A.: *L'inquisizione in Italia dal XII. al XXI. secolo*. Milano : Arnoldo Mondadori Editore, 2006, s. 127; LEA, H. Ch.: *A History of the Inquisition of the Middle Ages*. Vol. I. New York : Harper & Brothers, 1888, s. 475 a VACANDARD, E.: *The Inquisition. A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*. New York : Longmans, 1908, s. 203.

⁵⁷ Porov. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989, s. 25 a 61.

⁵⁸ Porov. https://www.instagram.com/tv/CCzNt18nj6U/?utm_source=ig_embed.

formu malo v historickom kánonickom či svetskom práve aj zničenie tela delikventa ohňom, rozprášenie či vysypanie jeho popola, respektíve zničenie domov, v ktorých vodcovia heretikov bývali alebo sa v nich slávili zakázané kulty.⁵⁹ Hlavným zámerom bolo takýmto postupom predovšetkým demonštrovať, že nekajajúci sa heretici nemajú miesto v kresťanskej spoločnosti ani po smrti, keďže by svojou prítomnosťou poškvrňovali posvätené miesto cintorína. Vo všeobecnosti sa totiž malo za to, že ak budú vodcovia heretikov patrične potrestaní, a to či už exkomunikáciou alebo vydaním svetskému ramenu, rovnako anatemizované a mŕtve zostanú aj ich myšlienky.⁶⁰ Obdobne však možno nahliadať i na stigmatizovanie osôb obžalovaných z najhorších deliktov, ktorí sú napriek častému zbaveniu všetkých obvinení spoločnosťou naďalej vnímaní ako vinní a zasluhujúci si najtvrdšie tresty, čo zase pripomína sankciu infámie známu nielen rímskemu právu, ale ešte aj prvému Kódexu kánonického práva z roku 1917.⁶¹ V tejto súvislosti možno spomenúť i časté ničím nepodložené obviňovanie klerikov zo sexuálneho obťažovania či zneužívania, k čomu nie raz dochádza aj zo strany osôb pociťujúcich nenávisť voči kresťanskej viere či Katolíckej cirkvi.

Je, samozrejme, len na škodu, že s inkvizíčnými procesmi sa spájali mnohé nešváry, ktoré sa napokon vyskytujú všade, kde sa objavuje ľudský prvok. Na myslí máme najmä už spomenutú korupciu, respektíve snahy obohatiť sa na úkor obvinených, obžalovaných a napokon i odsúdených a potrestaných z deliktu herézy. Popri niektorých duchovných sa v tejto súvislosti v historických záznamoch najčastejšie spomínajú predovšetkým rôzni pomocníci inkvizície z radov laikov, najmä notári, civilní úradníci, respektíve priamo nositelia moci svetského ramena.⁶² Viacerí bádatelia pritom uvádzajú, že neskorší pokles počtu procesov s mŕtvymi nesúvisel ani tak s pápežskými nariadeniami, ktoré ich zaka-

⁵⁹ Snahu očistiť tieto miesta možno napokon ilustrovať aj bežným sypaním soli na tieto miesta a zákazmi na nich do budúca stavať. Obvyklou praxou bolo na nich napokon tiež vztýčiť stĺp s nápisom pripomínajúcim tieto úkony. Predmetné lokality sa potom považovali po celé dekády za zakázané, pričom poväčšine sa na ne nepripúšťalo ani len vysypať odpad. Porov. BETHENCOURT, F.: *The Inquisition. A Global History, 1478–1834*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 289.

⁶⁰ Porov. NETANYAHU, B.: *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain*. New York : Review of Books, 2001, s. 659.

⁶¹ Porov. KINCL, J./URFUS, V./SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha : C. H. Beck, 1995, s. 78–79 a cann. 167 § 1 °3; 274 °5; 670; 765 °2; 766 °2; 984 °5; 987 °7; 990 § 2; 1031 § 1 °1; 1470 § 4; 1755 § 2 °2; 1948 °1; 2232 § 1; 2237 § 1 °3; 2254 § 1; 2290 § 1; 2291 °4; 2293 §§ 1–3; 2294 §§ 1–2; 2295; 2320; 2328; 2343 § 1 °2 a § 2 °2 a 2367 § 1 CIC 1917.

⁶² Poväčšine sa pritom poukazuje na to, že predstavitelia svetského ramena medzi sebou bežne súperili o práva popravovať zločincov, čo sa miestami zvrhlo i do boja o ich mŕtve telá. Bližšie k tejto problematike pozri napríklad GIVEN, J. B.: *Inkvizície a stredoveká spoločnosť*. Neratovice : Verbum, 2008, s. 206–207.

zovali, ako skôr s poklesom používania trestu konfiškácie majetku.⁶³ Predovšetkým tieto prehrešky spolu s niektorými postupmi vzbudzujúcimi u verejnosti odpor prispeli ku krajne negatívnemu vnímaniu inkvizície a jej odmietaniu ako súdu nestrannej spravodlivosti, čo sa znásobilo najmä po prezentovaní nepresných a vymyslených štatistických údajov diletantsky vypracovaných viacerými pseudo-vedcami v časoch osvietenstva.⁶⁴ Ak by sme sa však pozreli na konanie väčšiny inkvizítorov, vskutku by sme im mohli priznať zásluhy na etablovaní viacerých súčasných procesnoprávných štandardov uplatňovaných nielen pri konaniach verejných autorít *ex officio*.⁶⁵ I napriek uvedeným negatívam možno navyše s ohľadom na procesné postupy vtedajších sekulárnych orgánov s určitosťou súhlasiť s bádateľmi, ktorí konštatovali, že v histórii bolo v každom čase lepšie dostať sa do rúk cirkevnej spravodlivosti než tej svetskej. Inkvizítori totiž brali do úvahy nielen samotné fakty, ale kvôli sledovaniu spásy duše obvineného aj jeho duševné, psychologické, fyzické, materiálne či ďalšie predpoklady. Viaceré zachované záznamy navyše dokazujú, že v prípade neistoty sa volila cesta nepotreštaní obvineného pred riskovaním potrestania nevinného. Zo zachovaných záznamov je okrem iného zrejme i dbanie inkvizítorov na spásu duší tých, ktorí umreli vo väzení, keďže súd v takom prípade automa-

⁶³ Porov. STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001, s. 93–95 a 233. Z dôvodu veľkého počtu týchto procesov mal totiž napríklad pápež Ján XXII. (1316–1334) v roku 1330 ďalšie zakázať, s výnimkou obvinených usvedčených z herézy už za života. Porov. GUIRAUD, J.-B.: *Elogio dell' inquisizione*. Milano : Leonardo, 1994, s. 42–43 a DELLA VENERIA, C.: *L' inquisizione medioevale ed il processo inquisitorio*. Milano : Fratelli Bocca, 1939, s. 110–111 a 151–152. Niektorí autori priamo spomínajú časté nečakanie na rozsudok, predchádzané okamžitou inventarizáciou majetku obvineného vrátane jeho konfiškácie. Najmä z toho dôvodu sa v niektorých krajoch a obdobiach malo za to, že ten, kto sa dostane do rúk inkvizície, trestu neunikne. Porov. LEA, H. Ch.: *A History of the Inquisition of the Middle Ages. Vol. 1*. New York : Harper & Brothers, 1888, s. 559.

⁶⁴ Seriózne výskumy ukazujú, že len malá časť inkvizíčných procesov končila odsúdením a vydaním svetskej moci na potrestanie (cca 2 %). Poväčšine sa neuvádza ani skutočnosť, že napríklad pápežská inkvizícia nechala v Ríme popraviť po roku 1620 len okolo desať a v celom 18. storočí len troch delikventov. Bližšie k tejto problematike pozri DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition*. Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008, s. 134, 144 a 2293.

⁶⁵ Porov. MAYER, T. F.: *The Roman Inquisition. A Papal Bureaucracy and its Laws in the Age of Galileo*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2013, s. 189. Osobitne možno v tomto ohľade spomenúť napríklad postup správcov daní voči daňovníkom pri zisťovaní prípadných nedoplatkov atď. Porov. Zákon č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok). Bližšie som sa touto problematikou zaoberal VLADÁR, V.: Prínos kánonického práva k rozvoju moderného trestného práva. In VLADÁR, V. (ed.): *Rímsko-kánonické východiská slovenského a európskeho verejného práva. Zborník z konferencie Katedry rímskeho a cirkevného práva uskutočnenej 25. septembra 2020 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave v rámci medzinárodného vedeckého kongresu Trnavské právnické dni*. Praha: Leges, 2020, s. 185–223.

ticky pristupoval k ich uzmiereniu *post mortem*, rušiac nad nimi exkomunikáciu a dovoliac im riadny kresťanský pohreb.⁶⁶

Použitá literatúra

Pramene, preklady prameňov a komentáre

1. Sväté Písmo. Jeruzalemská Biblia. Trnava : Dobrá kniha, 2017.
2. Corpus iuris canonici. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognouit et adnotatione critica instruxit Aemilius Fridberg. Pars prior. Decretum Magistri Gratiani. Liepzig: Tauchnitz, 1879–1881.
3. Corpus iuris canonici. Editio Lipsiensis secunda post Aemilii Ludouici Richteri curas ad librorum manu scriptorum et editionis Romanae fidem recognouit et adnotatione critica instruxit Aemilius Fridberg. Pars secunda. Decretalium Collectiones. Liepzig: Tauchnitz, 1879–1881.
4. AUGUSTINE, Ch.: *A Commentary on the New Code of Canon Law. Vol. VI. Administrative Law (Can. 1154–1551)*. St. Louis – London : B. Herder Book, 1921.
5. AUGUSTINE, Ch.: *A Commentary on the New Code of Canon Law. Vol VIII. Penal Code (Can. 2195–2414)*. St. Louis – London : B. Herder Book, 1922.

⁶⁶ Uvedené je zrejme dokonca aj z praxe španielskej inkvizície. Ak obvinení umreli vo väzení, nasledoval obrad zmierenia počas tzv. autos particulares slávených poväčšine v sídle tribunálu. Inkvizítori tak nepriamo prijali ich formálne zrieknutie sa herézy, udeliac im rozhršenie a umožňujúc riadny kresťanský pohreb. To isté sa, celkom prirodzene, týkalo aj tých, ktorí boli obvinení neprávom. Ak by sme zašli ešte viac do detailov, niektorým falošne obvineným sa podarilo dosiahnuť riadne zadostučinenie aj vo verejnom fóre. Napríklad kňaz Francisco Busacca, bývajuci v obci Ficarra (diecéza Messina), sa v roku 1670 po zbavení viny zúčastnil procesie v Palerme, nesúc sa na mulici uprostred poradcov tribunálu s palmovou ratolesťou v ruke. Všetkému navyše predchádzalo prečítanie rozsudku o jeho nevine (za trúbenia trúb na jeho počesť). Výnimkou, ktorú obdobne potvrdzujú inkvizičné záznamy, nebolo ani potrestanie falošných svedkov. Ako príklad možno spomenúť kauzy Angely de la Vega y Torret zo Salamancy, ktorá si v roku 1722 najskôr s palmovou ratolesťou v ruke vypočula rozsudok neviný a potom aj odsúdenie falošných svedkov, vzápätí potrestaných 200 ranami bičom. Porov. BETHENCOURT, F.: *The Inquisition. A Global History, 1478–1834*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 280 a 281. Obdobné príklady nachádzame aj pri procesoch s čarodejnicami. Z nich možno spomenúť viaceré zásahy Svätej Stolice, ktoré viedli k poslaniu nespravodlivého sudcu na sedem rokov veslovať na galeje a navráteniu majetku nespravodlivo odsúdených do rúk ich dedičov vrátane kompenzácie. Bližšie k tejto problematike pozri DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition*. Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008, s. 99–100.

6. Codex iuris canonici – Kódex kánonického práva. Latinsko-slovenské vydanie. Bratislava: Spolok sv. Vojtecha, 1996.
7. CORIDEN, J. A./GREEN, T. J./HEINTSCHEL, D. E. (eds.): *The Code of Canon Law: A Text and Commentary*. New York : Paulist Press, 1985.
8. BEAL, J. P./CORIDEN, J. A./GREEN, T. J. (eds.): *New Commentary on the Code of Canon Law*. New York : Paulist Press, 2000.
9. Die Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien. In STÜRNER, W. (ed.): *Constitutiones et Acta Publica Imperatorum et Regum. Vol. 2. Monumenta Germaniae Historica*. Hanover : Hansche Buchhandlung, 1996.

Literatúra

1. ANKARLOO, B./HENNINGSEN, G. (eds.): *Early Modern European Witchcraft. Centres and Peripheries*. Oxford : Clarendon Press, 1990.
2. BARBER, M.: *Proces s templári*. Praha : Argo, 2008.
3. BETHENCOURT, F.: *The Inquisition. A Global History, 1478–1834*. Cambridge : Cambridge University Press, 2011.
4. BRODEL, H. P.: *The Malleus Maleficarum and the Construction of Witchcraft: Theology and Popular Belief*. Manchester : Manchester University Press, 2003.
5. D'ELVERT, Ch.: *Schriften der historisch-statistischen Section. Band XII*. Brünn : Gedruck by R. Rohrer's Erben, 1859.
6. DAMAŠKA, M.: *Evaluation of Evidence. Pre-Modern and Modern Approaches*. Cambridge : Cambridge University Press, 2019.
7. DECKER, R.: *Witchcraft & the Papacy. An Account Drawing on the Formerly Secret Records of the Roman Inquisition*. Charlottesville – London : University of Virginia Press, 2008.
8. DEL COL, A.: *L'inquisizione in Italia dal XII. al XXI. secolo*. Milano : Arnoldo Mondadori Editore, 2006, s. 127.
9. DOLINSKÝ, J.: *Dejiny Cirkvi. Druhý diel. Stredovek*. Bratislava : Dobrá kniha, 1997.
10. FRAHER, R. M.: IV Lateran's Revolution in Criminal Procedure: the Birth of *inquisitio*, the End of Ordeals and Innocent III's Vision of Ecclesiastical Politics. In CASTILLO LARA, R. J. (ed.): *Studia in honorem eminentissimi cardinalis Alphonsi M. Stickler*. Roma : Libreria Ateneo Salesiano, 1992.
11. GIVEN, J. B.: *Inkvizice a středověká společnost*. Neratovice : Verbum, 2008.
12. GUIRAUD, J.-B.: *Elogio dell'inquisizione*. Milano : Leonardo, 1994.
13. HAMILTON, B.: *The Medieval Inquisition*. New York : Holmes & Meier Publishers, 1989.

14. CHADWICK, H.: *The Early Christian Church*. London : Penguin, 1967.
15. JANIN, H.: *Medieval Justice. Cases and Laws in France, England and Germany, 500–1500*. Jefferson – London : McFarland & Company Publishers, 2004.
16. KINCL, J./URFUS, V./SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. Praha : C. H. Beck, 1995.
17. LAMBERT, M.: *Středověká hereze*. Praha : Argo, 2000.
18. LEA, H. Ch.: *A History of the Inquisition of the Middle Ages. Vol. I*. New York : Harper & Brothers, 1888.
19. MAYER, T. F.: *The Roman Inquisition. A Papal Bureaucracy and its Laws in the Age of Galileo*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2013.
20. McNEIL, J. T./GAMER, H. M.: *Mediaeval Handbooks of Penance. A Translation of Principal of Libri Penitentiales and Selection of Related Documents*. New York : Columbia University Press, 1990.
21. MRÁČEK, P. K.: *Upalování čarodějnic a inkvizice. Mýtus nebo skutečnost*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2006.
22. NEMEC, M.: *Základy kánonického práva*. Bratislava – Trnava : Iura edition, 2006.
23. NEMEC, M.: *Štát, právo a cirkev v 1.–4. storočí po Kristovi*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019.
24. NETANYAHU, B.: *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain*. New York : Review of Books, 2001.
25. PALAZZOLO, G. A.: *Prova Legale e Pena: La crisi del sistema tra medio evo et moderno*. Naples : Jovene, 1979.
26. PETERS, E. (ed.): *Heresy and Authority in Medieval Europe*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1980.
27. PIHLAJAMÄKI, H./KORPIOLA, M.: *Medieval Canon Law: The Origin of Modern Criminal Law*. In DUBBER, M. D./HÖRNLE, T. (eds.): *The Oxford Handbook of Criminal Law*. Oxford : Oxford University Press, 2016.
28. PRACH, V.: *Řecko-český slovník*. Praha : Vyšehrad, 2005.
29. ROTH, C.: *The Spanish Inquisition*. New York – London : W. W. Norton & Company, 1996.
30. RUSSELL, J. B.: *Witchcraft in the Middle Ages*. Ithaca : Cornell University Press, 1972.
31. SPEE, F.: *Procesy s čarodějnicemi*. Olomouc – Velehrad : Refugium Velehrad – Roma, 2003.
32. STALCUP, B. (ed.): *The Inquisition*. San Diego : Greenhaven Press, 2001.
33. ŠUSTA, J. (ed.): *Základy středověku*. Praha : Melantrich, 1937.
34. TAVUZZI, M.: *Renaissance Inquisitors. Dominican Inquisitors and Inquisitorial Districts in Northern Italy, 1474–1527*. Leiden – Boston : Brill, 2007.

35. TEDESCHI, J.: *The Prosecution of Heresy. Collected Studies on the Inquisition in Early Modern Italy*. Binghamton : Center for Medieval and Early Renaissance Studies, 1991.
36. TURBERVILLE, A. S.: *L'Inquisizione Spagnola*. Milano : Feltrinelli Editore, 1965.
37. VACANDARD, E.: *The Inquisition. A Critical and Historical Study of the Coercive Power of the Church*. New York : Longmans, 1908.
38. VARNER, E. R.: *Mutilation and Transformation: Damnatio Memoriae and Roman Imperial Portraiture*. Leiden : Brill, 2004.
39. VIDAL, J.-M.: *Un inquisiteur jugé parses victimes. Jean Galand et les Carcassonnais (1285–1286)*. Paris: A. Picard, 1903.
40. WHITMAN, J. Q.: *The Origins of Reasonable Doubt. Theological Roots of the Criminal Trial*. New Haven – London : Yale University Press, 2008.